

САНХҮҮГИЙН
ЗОХИЦУУЛАХ
ХОРОО

САНХҮҮГИЙН
БОЛОВСРОЛ

БОГИНО ХУГАЦААНД ӨНДӨР
ӨГӨӨХ АМЛАХ

БАРИМТ бичигтэй
холбоотой асуудлууд

нууцлагдмал, тодорхойгүй
СТРАТЕГИ

БОРЛУУЛАЛТААС ОЛСОН ОРЛОГО

БАЙХГҮЙ

БОДИТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН,
ҮЙЛЧИЛГЭЭ
БОРЛУУЛАГДАГГҮЙ

ЛУЙВАР ГЭЖ
ЮУ ВЭ

ШИНЭЭР ГИШҮҮН ЭЛСҮҮЛЭХ

ТУСГАЙ

ЗӨВШӨӨРӨЛГҮЙ
БОРЛУУЛАГЧИД

БҮРТГЭГДЭЭГҮЙ
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

ЭРСДЭЛ БА САНХҮҮ

ХЯЛБАР МӨНГӨ
ПАССИВ ОРЛОГО

ЭСВЭЛ

САНХҮҮГИЙН ЛУЙВАР ПИРАМИД БОЛОН ПОНЗИ СХЕМ

Э Р С Д Э Л БА С А Н Х Ү Ү

Хүн өдөр бүр нийгмийн харилцаанд ордог шиг санхүүгийн харилцаанд орж ямар нэг шийдвэрийг гаргаж байдаг. Харин эрсдэл бол нийгмийн амьдралын бүхий л салбарыг хамарч, хүний хийж буй үйлдэл бүрд ямар нэг хэмжээгээр агуулагдаж байдаг тул бид эрсдэлтэй байнга нүүр тулдаг. Санхүүгийн үүднээс авч үзвэл, эрсдэл нь хувь хүнд учирч болзошгүй гарз, хохирол, оруулсан хөрөнгөө алдах магадлал.

Санхүүгийн байгууллага бүр өөрийн гэсэн онцлог бүтээгдэхүүн, үйлчилгээтэй ба түүнээс хамааран эрсдэл болон ашгийн түвшин ялгаатай. Өгөөж, ашиг хэдий чинээ их байна, эрсдэл төдий чинээ их, нөгөө талаас эрсдэл нэмэгдэх тусам санхүүгийн аюулгүй байдал алдагддаг. Эрсдэл, санхүүгийн аюулгүй байдал гэсэн ойлголт хоорондоо салшгүй холбоотой бөгөөд харилцан нөлөөлж байдаг хүчин зүйлүүд юм. Аливаа төрлийн хөрөнгө оруулалт үргэлж тодорхой хэмжээний эрсдэл дагуулж байдгийн дотор ашиг орлого олох боломжоо алдах, худалдан авсан хувьцаанаас алдагдал хүлээх, хөрөнгө оруулсан компани төлбөрийн чадваргүй болж дампуурах, олгосон зээл найдваргүй болох зэрэг санхүүгийн эрсдэл учирч болзошгүй.

ЛУЙВАР ГЭЖ ЮУ ВЭ

Монгол хэлний тайлбар толь бичигт луйвар гэдэг үгийг булхай, заль мэх гэж тайлбарласан байдаг бол Эрх зүйн эх толь бичигт залилан мэхлэх нь өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг бөгөөд хүч хэрэглээгүй ашиглан шамшигдуулах хэлбэр хэмээн тодорхойлсон. Мөн залилан мэхлэх нь бусдын эд хөрөнгө, эсхүл түүний өмчлөх эрхийг хуурч мэхлэх, итгэл эвдэх замаар олж авах үйлдэл юм. Өөрөөр хэлбэл санаатайгаар үнэнийг гуйвуулах, эсвэл үнэнийг зориудаар нуун дарагдуулснаас хууртагч өөрийн хөрөнгийг хууран мэхлэгчид сайн дураар өгөх явдал хэмээн тодотгож болно.

Луйвар маш олон төрөл бөгөөд цаг хугацааны явцад өөрчлөгдөж, тухайлбал, интернет бий болсноор үндэстэн, тив дамнасан шинжтэй болон тэлсэн. Төрөл зүйлээсээ хамаараад өөрийн гэх нэршилтэй. Санхүүгийн луйвар нь банк, санхүүгийн байгууллагын цахим сүлжээнд хууль бусаар нэвтрэх, гэрээний зүйл заалтаар дамжуулах, мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэх замаар, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, олон нийтийн цахим сайтыг санхүүжүүлэх гэх мэт хэлбэрүүдээр илэрдэг. Олон хүн хамрагдаж хохирч байдгаараа санхүүгийн луйвраас хамгийн их эрсдэлтэй нь санхүүгийн пирамид болон понзи схем байна.

САНХҮҮГИЙН ПИРАМИД

Танд өндөр өгөөж, ашиг амласан хөрөнгө оруулалт санал болгож, найз нөхдөө идэвхтэй хамруулах санал тавьж байна уу? Болгоомжтой байгаарай, зүгээр сууж байгаад ашиг хүртэх боломжгүй. Амжилттай мэт харагдаж буй хөрөнгө оруулалтын компани ч санхүүгийн луйвар байж болзошгүй.

Санхүүгийн пирамид бол шинээр гишүүн элсүүлэх замаар үйлдэгддэг санхүүгийн луйврын төрөл юм. Пирамид схемийн сурталчлагч богино хугацаанд өндөр өгөөж авах боломжийг амлан шинээр элсэгчдийн төлсөн гишүүнчлэлийн мөнгийг өмнө элссэн гишүүдэд өгөх замаар үйл ажиллагаа явуулж, бүтээгдэхүүн үйлчилгээ бодитоор зарагддаггүй.

Луйварчид пирамидын схемийг олон нийтийн сүлжээ, интернет, компанийн веб сайт, бүлгийн танилцуулга, Youtube видео болон бусад хэрэгслээр байнга сурталчилж байдаг. Хууль ёсны олон түвшний маркетингийн /шууд худалдааны/ компаниуд гишүүн элсүүлж бус бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний борлуулалтаас орлого олдог бол пирамид схемийн сурталчлагчид өөрийн луйврын үйлдлийг халхавчлахын тулд бүтээгдэхүүн үйлчилгээ зарах зорилготой хууль ёсны олон түвшний маркетингийн /шууд худалдааны/ бизнес мэт харагдуулахын тулд ихээхэн хүчин чармайлт гаргадаг.

Пирамид схем хэт том болсноор өмнөх гишүүдэд өгөх өгөөжийг төвлөрүүлэх хэмжээний хөрөнгө оруулалт татах гишүүн шинээр элсүүлж чадахгүйд хүрч, пирамид нурж хүмүүс мөнгөө алдаж эхэлдэг.

САНХҮҮГИЙН ПИРАМИДЫН ХЭЛБЭРҮҮД

1

Бодит пирамид

Энэ тохиолдолд пирамидын зохион байгуулагчид бодит байдлыг нуудаггүй. Тэд ажиллах механизмыг үнэмшилтэйгээр тайлбарлаж, итгэл төрүүлэхүйц тооцооллыг ч харуулдаг. Орчин цагт цахим ертөнцийн тусламжтайгаар энэ төрлийн луйварт өртөх хүний тоо өссөөр байна.

Хөрөнгө оруулалтын компанийн хэлбэртэй пирамид

2

Ихэнх луйварчид өөрийн явуулж буй хууль бус үйлдлийг бусдад халхавчилж тайлбарладаг. Тэд өөрсдийгөө хөрөнгө оруулалтын компани мэтээр харуулж, бусдын итгэлийг олохын тулд интернет компани, хөрөнгө оруулалтын төсөл гэх зэргээр нэрлэдэг. Өндөр ашигтай барилгын бизнес, алт олборлолт, зарим тохиолдолд гайхамшигтай бөгөөд тодорхойгүй үйл ажиллагаанд хөрөнгө оруулах, хувь эзэмшихийг санал болгох зэргээр арга хэлбэр олон байдаг. Зохион байгуулагчдын “гоё” ярианд хүмүүсийн “толгой эргэх” нь бий.

3

Зээлийн байгууллагын хэлбэртэй пирамид

Санхүүгийн луйврын бас нэг хэлбэр бол зээлийн муу түүхээсээ болж банкнаас зээл авч чадахгүйд хүрсэн, эсхүл авсан зээлээ төлж чадахгүй байдалд орсон хүмүүсийг хуурах. Пирамид зохион байгуулагчид өөрсдийгөө бичил санхүүгийн байгууллага, бүр зарим тохиолдолд банк мэтээр ойлгуулан итгэл төрүүлж, зээлийн төв, санхүүгийн үйлчилгээний төв гэх зэргээр нэрлэж зээлийн муу түүхийг засаж өгөх, зээлдэгчийг өрөөс чөлөөлөх мэтээр луйврын үйл ажиллагаа явуулдаг. Гэвч төгсгөлд нь хөрөнгө оруулсан хэн ч юу ч олж авахгүй. Тухайн хүн банкны зээлээ төлж барагдуулах үүргээс чөлөөлөгдөхгүйн дээр түүнээс ч илүү мөнгөө алдахад хүрдэг.

4

Бусад хэлбэрийн пирамид

Луйварчид бүтээлч сэтгэлгээтэй улс байдаг тул өмнө дурдсанаас өөр хэлбэрээр ч санхүүгийн луйврыг хийнэ. Санал тавьж буй этгээд бодит компани уу, эсвэл санхүүгийн луйвар уу гэдгийг тогтооход заримдаа төвөгтэй бөгөөд болгоомж хэзээд илүүдэхгүй.

5

ПИРАМИД СХЕМҮҮД ДАРААХ НИЙТЛЭГ ШИНЖТЭЙ БАЙДАГ:

ШИНЭЭР ГИШҮҮН ЭЛСҮҮЛЭХ

Зөвхөн гишүүн элсүүлэхэд төвлөрч, бүтээгдэхүүн үйлчилгээний борлуулалтаас илүүтэйгээр шинээр гишүүн элсүүлснээр илүү их мөнгө авах боломжтой.

.....

БОДИТ БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ҮЙЛЧИЛГЭЭ БОРЛУУЛДАГҮЙ

Зарим луйварчид пирамид схем гэдгийг хууль ёсны (шууд худалдааны) бизнес мэт харагдуулахын тулд сонирхолтой “бүтээгдэхүүн”-ийг сонгодог. Жишээлбэл, гоо сайхны бүтээгдэхүүн, өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүн гэх мэт.

.....

БОГИНО ХУГАЦААНД ӨНДӨР ӨГӨӨН АМЛАХ

Хурдан хугацаанд өгөх бэлэн мөнгө, ашгийн амлалтууд нь бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний борлуулалтын орлогоос бус шинээр гишүүнээр элсэгчдийн хураамжийн орлогоос төлөгддөг.

.....

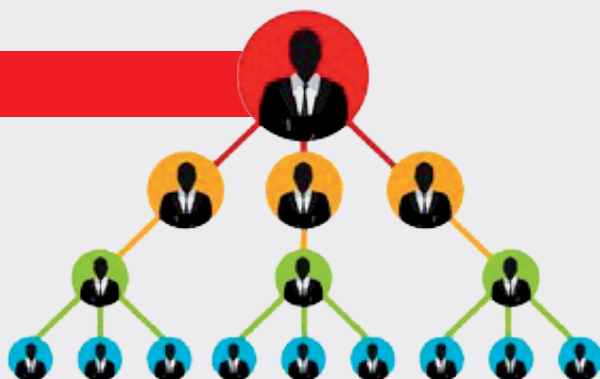
ХЯЛБАР МӨНГӨ ЭСВЭЛ ПАССИВ ОРЛОГО

Үнэгүй хоол гэж байдаггүй. Бусдыг гишүүнээр элсүүлэх, веб сайтууд дээр онлайн сурталчилгаа байрлуулах зэрэг ажил хийсний хариуд шан харамж санал болгодог.

.....

БОРЛУУЛАЛТААС ОЛСОН ОРЛОГО БАЙХГҮЙ

Тухайн компани бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ борлуулсан орлогоороо үйл ажиллагаагаа явуулдаг эсэхийг лавлаж, аудитаар хянуулсан санхүүгийн тайлан, мэдээг нь харах хэрэгтэй.

Санхүүгийн пирамид луйврын жишээ: Уг схемд оролцогчид нь пирамид хэлбэрээр дээрээсээ доошоо гэсэн байрлалтай байна. Схемийг гол төлөв нэг хүн эхлүүлдэг бөгөөд пирамидын оройд заларна. Энэ хүн дараагийн нэг хүнийг схемдээ элсүүлж, тодорхой хэмжээний “хөрөнгө оруулалт” хийлгэдэг. Энэ “хөрөнгө оруулалт”-аас эхний хүн ашиг хүртэнэ. Хоёр дахь хүн өөрийн хөрөнгө оруулалтаа нөхөж авахын тулд өөрийнхөө дор дахиад хэдэн хүн элсүүлэх шаардлагатай. Шинээр элссэн хүмүүс мөн л тодорхой хэмжээний “хөрөнгө оруулалт” хийнэ. Эхний хүн өөрийн дор 10 хүн элсүүлэхэд тэдний бага хэмжээний хөрөнгө оруулалтаас ч ашиг олж эхэлнэ.

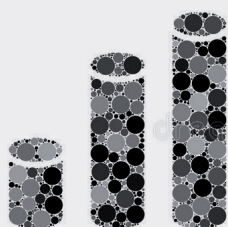
Хүн бүр доороо 10 хүн элсүүлэхэд гурав дахь үе нь 100 хүнтэй болно. Шинээр элсэж байгаа хүн бүр өөрийг нь элсүүлсэн гишүүнд өөрийн “хөрөнгө оруулалт”-аа төлнө. Доороо гишүүн элсүүлсэн хүн доор байгаа 10 хүний төлсөн мөнгөнөөс өөрийг нь элсүүлсэн хүнд төлсөн мөнгөө хасах хэмжээний буюу 9 хүний “хөрөнгө оруулалт”-ыг өөртөө ашиг болгон авна. Энэ систем нь пирамидын төгсгөлд байгаа хүмүүс нь дээд бүтцээ дэмжиж чадахгүй буюу өөр элсэх хүн үлдэхгүй болтол үргэлжилдэг. Эцэст нь бүх пирамид схем нуран унадаг.

ПОНЗИ СХЕМ

Өнгөрсөн зууны хориод онд амьдарч байсан Чарльз Понзи гэгч Итали гаралтай цагаач эр понзи схемийн залиланг 1919-1920 онд гаргаж ирсэн бөгөөд эхний хөрөнгө оруулагчдад амласан өгөөжийг шинэ хөрөнгө оруулагчдаас татан төвлөрүүлсэн хөрөнгөөр төлдөг хөрөнгө оруулалтын луйврын нэг төрөл юм.

Америкийн эдийн засаг хурдацтай хөгжиж, иргэд хувьцааны наймаа ид сонирхож эхэлсэн үед Понзи 90 хоногийн дотор хөрөнгө оруулалтыг хоёр дахин өсгөж чадна гэсэн зар тараасан. Тэрээр өөрийн компанийг байгуулж, хүмүүст улс хоорондын шуудангийн төлбөрийн системийн үнийн зөрүүгээс ашиг олсноор мөнгийг богино хугацаанд өсгөж болно гэж итгүүлсэн. Тэр үеийн нэр хүндтэй "The Boston Post" сонинд Понзийн мөнгөө үржүүлэх "гайхалтай санаа"-ны тухай нийтлэл гарснаар хүмүүсийг улам илүү татсан.

Понзи олон зуун хөрөнгө оруулагчдыг залилж чадсан бөгөөд түүний схем нэг жил гаруй хугацаанд үргэлжилжээ. Хуучин хөрөнгө оруулагчдын ашгийг шинэ хөрөнгө оруулагчдаас татсан мөнгөөр төлөх замаар энэ схем ажилладаг тул сүүлд хөрөнгө оруулсан хүмүүс хохирч үлддэг. Хөрөнгө оруулагчдыг татахын тулд понзи схемийн луйварчид маш бага эсхүл ямар ч эрсдэлгүй өндөр ашиг хүртэх хөрөнгө оруулалтыг амладаг.

Понзи схемчид өөр хууль ёсны орлогогүй тул томрохын хэрээр өмнөх хөрөнгө оруулагчдад амласан өгөөжийг өгч, оршин тогтнохын тулд байнгын шинэ мөнгөний урсгал буюу хангалттай олон шинэ хөрөнгө оруулагч олох шаардлагатай болдог. Тиймээс шинээр хөрөнгө оруулагч элсүүлж чадахгүй, эсхүл өмнөх хөрөнгө оруулагчид олноороо оруулсан хөрөнгөө авч эхлэхэд энэхүү луйврын схем тогтворгүй болж нурдаг бөгөөд залилагч нь байгаа мөнгөө аваад зугтах эсвэл зохицуулалтын байгууллага болон хууль сахиулах байгууллагад баригдсанаар дуусдаг байна.

Понзи схем нь пирамид схемээс илүү удаан хугацаанд үргэлжлэх боломжтой боловч хоёр схем хоёулаа сүйрэх нь гарцаагүй юм.

ПОНЗИ СХЕМҮҮД ДАРААХ НИЙТЛЭГ ШИНЖТЭЙ БАЙДАГ:

**БАГА ЗСВЭЛ ЯМАР Ч
ЭРСДЭЛГҮЙ ӨНДӨР
ӨГӨӨЖ АМЛАДАГ**

Хөрөнгө оруулалт бүр тодорхой хэмжээгээр эрсдэл дагуулдаг бөгөөд өгөөж өндөр байх тусам илүү өндөр эрсдэлтэй байдаг. Баталгаа амласан хөрөнгө оруулалтад болгоомжтой хандах хэрэгтэй.

**ХЭТ ТОГТМОЛ
ӨГӨӨЖТЭЙ БАЙХ**

Аливаа хөрөнгө оруулалт цаг хугацааны туршид өсөх, буурах хандлагатай байдаг. Зах зээлийн нөхцөл байдлаас үл хамааран тогтмол эерэг өгөөжтэй байгаа хөрөнгө оруулалтад болгоомжтой хандах хэрэгтэй.

**БҮРТГЭГДЭЭГҮЙ
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ**

Понзи схемүүд нь ихэвчлэн үнэт цаасны бирж эсхүл зохицуулагч байгууллагуудад бүртгэгдээгүй хөрөнгө оруулалтуудыг ашигладаг. Хөрөнгө оруулах гэж байгаа бол компанийн менежмент, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, санхүүгийн талаар мэдээллийг авах шаардлагатай ба эрх бүхий байгууллагад бүртгэгдсэн эсэхийг нягтлах хэрэгтэй.

**ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛГҮЙ
БОРЛУУЛАГЧИД**

Ихэнх понзи схемийг зөвшөөрөлгүй хувь хүмүүс эсхүл бүртгэлгүй компаниуд үүсгэсэн байдаг.

**НУУЦЛАГДМАЛ,
ТОДОРХОЙГҮЙ
СТРАТЕГИ**

Ойлгомжгүй эсхүл хангалттай мэдээлэл олж чадахгүй бол тухайн хөрөнгө оруулалтаас зайлсхийх хэрэгтэй.

**БАРИМТ БИЧИГТЭЙ
ХОЛБООТОЙ
АСУУДЛУУД**

Санхүүгийн тайлан дахь алдаанууд нь хөрөнгө оруулалт амласан ёсоор хийгдээгүй байх магадлалтайг харуулна.

**ТӨЛБӨР
ХҮЛЭЭН
АВАХАД
ХҮНДРЭЛТЭЙ**

Хэрэв та төлбөр эсхүл мөнгөө авч чадахгүй хүндрэлтэй байвал болгоомжлох хэрэгтэй. Учир нь понзи схем сурталчлагчид хөрөнгө оруулагчдаа мөнгөө буцаан авахаас сэргийлж илүү өндөр өгөөж санал болгодог.

Понзи луйврын жишээ: Залилагч эхний 2 хөрөнгө оруулагчаас 100 төгрөг авна. Анх оруулсан мөнгийг сарын дараа 10 хувийн хүүтэй буцаан төлөхөөр амлана. Залилагч 200 төгрөгийг хүүтэй нь буцааж төлөхийн тулд 3 хөрөнгө оруулагч олох хэрэгтэй болно. 3 хөрөнгө оруулагчаас авсан 300 төгрөгөөр эхний 2 хөрөнгө оруулагчийн 220 төгрөгийг буцааж төлөөд дахин хөрөнгө оруулалт хийхийг зөвлөнө. Шинэ хөрөнгө оруулагчдын мөнгийг авч хуучин хөрөнгө оруулагчдад амласан өгөөжийг өгч, дахин хөрөнгө оруулалт хийхийг ятгаж, олон хүн хамруулахыг санал болгоно. Энэ мэтчилэн ахин хөрөнгө оруулалт хийх хүнгүй болтол үргэлжилдэг байна. Хэрэв залилан үйлдэгч илүү их мөнгө залилахыг хүсвэл хүн бүрээс 100 төгрөгөөс илүү мөнгө авна.

САНХҮҮГИЙН ПИРАМИД БОЛОН ПОНЗИ СХЕМ

ИЖИЛ БОЛОН ЯЛГААТАЙ ТАЛ, УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АРГА ЗАМУУД

Санхүүгийн пирамид болон понзи схемийн төстэй байдал нь:

Хоёулаа санхүүгийн луйвар бөгөөд эрсдэлгүй өндөр өгөөж амлаж хөрөнгө оруулалт татдаг;

Идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулахын тулд тогтмол шинэ хөрөнгө оруулагч татаж эх үүсвэрээ бүрдүүлдэг;

Идэвхтэй сурталчилгаа хийж, олон хүн хамруулдаг;

Холбогдох эрх бүхий байгууллагад бүртгэлгүй, үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл, тусгай зөвшөөрөлгүй.

Санхүүгийн пирамид болон понзи схемийн ялгаатай байдал нь:

Санхүүгийн пирамид схем нь сүлжээний маркетинг дээр суурилдаг бөгөөд мөнгө олохын тулд оролцогчдоос шинэ гишүүн элсүүлэхийг шаарддаг;

Понзи схем бол хөрөнгө оруулалтын менежментийн үйлчилгээ гэж танилцуулдаг тул оруулсан хөрөнгө оруулалтын өгөөж нь хууль ёсны үр ашиг мэт ойлгогддог. Өөрөөр хэлбэл нэгэнд нь ашиг өгөхийн тулд өөр нэгнээс мөнгийг нь авдаг ба дахин хөрөнгө оруулалт хийхийг ятгаж, олон хүнийг хамруулдаг.

САНХҮҮГИЙН ПИРАМИД БОЛОН ПОНЗИ СХЕМИЙН ЛУЙВРААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ

Хамгийн түрүүнд анхаарал хандуулах зүйл бол тухайн үйл ажиллагааг явуулах зөвшөөрөл, тусгай зөвшөөрлийг эрх бүхий байгууллагаас олгосон эсэхийг нягталж, шаардлагатай мэдээллүүдийг баталгаажуулсны үндсэн дээр сонголт хийх нь чухал. Үүнээс гадна таныг өндөр ашигтай төсөл биш, харин луйвар хүлээж буйг илтгэх дараах шинжүүдээр санхүүгийн луйвраас урьдчилан сэргийлэх боломжтой.

1

Таны гэр бүл, хамаатан, найз нөхөд, санхүүгийн мэргэжлийн томоохон байгууллага байсан ч хөрөнгө оруулахаасаа өмнө дараах асуултуудыг заавал асууж, тодорхой болгох шаардлагатай.

- Би хэдэн төгрөгийн хөрөнгө оруулах вэ?
- Хэдий хугацааны дараа ямар өгөөж хүртэх боломжтой вэ?
- Өгөөж нь баталгаажсан эсэх, яаж, хэрхэн баталгаажиж байгаа вэ?
- Хэрвээ өгөөж нь баталгаажаагүй бол хамгийн өндөр боломж болон хамгийн муу эрсдэл нь юу байх вэ?
- Мөнгөө хэзээ, хэрхэн гарган авах боломжтой вэ зэрэг асуултыг асууж тодруулах шаардлагатай. Хөрөнгө оруулалтын мэргэжилтнүүд хөрөнгө оруулалтын талаар ил тод ярьдаг бөгөөд хөрөнгө оруулахаар харж буй хэн бүхэнд ойлгомжтой байдаг. Хэрэв мэдээллүүд тодорхой биш, эсхүл маш их удаж байвал танд хөрөнгө оруулалтаас татгалзах боломж байна.

Таны хөрөнгө оруулалт хаашаа орж байгаа талаар санаа зовох шаардлагагүй, бид санаа тавих болно гэх зэргээр ятгаж байвал үүнийг нотлох баримтыг шаардах хэрэгтэй. Та өөрийн хөрөнгийг хаана, хэрхэн байршсаныг харж чадахгүй, ямар нэг мэдээлэлгүйгээр үнэлж, тооцоолох боломжгүй юм. Ятгах тусам нягтлах шаардлагатай. Үзүүлэх баримтгүй бол та луйварчинтай учирсан нь гарцаагүй.

2

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн шийдвэрийг хэн, хэрхэн гаргаж байгаагаас үл хамааран таны мөнгө санхүүгийн байгууллагад хадгалагдана. Тиймээс та хөрөнгө оруулалт хийж буй компаниа ямар компани болох, хэрхэн холбоо барих зэрэг мэдээллүүдийг авсан байх, тухайн компани таныг сар бүрийн эсхүл улирлын санхүүгийн тайлан, мэдээллээр хангадаг байх шаардлагатай.

Таны данс таны нэр дээр байгаа эсэхийг шалгах хэрэгтэй. Хэрэв та өөрийн данс руу нэвтрэх боломжгүй бол өөрийн хөрөнгө, хадгаламжийн найдвартай байдлын үүднээс илүү нарийн мэдээллүүдийг авах шаардлагатай.

3

Их сургуулийн диплом, мэргэжлийн гэрчилгээ, албан тушаалын томилолт болон ажлын туршлага зэрэг мэдээллүүдийг шалгах хэрэгтэй.

Үйл ажиллагаагаа тодорхойгүй шалтгааны улмаас тасалдуулсан, тухайн компанийг хайх, холбоо барихад төвөгтэй байх, гэрчилгээ нь тодорхой бус зэрэг шинж тэмдэг илэрвэл зайлсхийх шаардлагатай.

4

Та хөрөнгө оруулалт хийх асуудлаар уулзалт хийх тохиолдолд итгэмжлэгдсэн зөвлөх, өмгөөлөгч зэрэг хүнтэй хамт байж шаардлагатай мэдээллүүдийг авах боломжтой.

Хэрэв уулзалтад өөр хүн авчрах эсхүл тэмдэглэл хөтлөх боломжгүй гэвэл та болгоомжлох хэрэгтэй.

5

Тухайн компани тодорхой, тогтвортой ажлын байртай эсэхийг нягтлах шаардлагатай. Хүндэтгэх шалтгаан, тайлбаргүйгээр өөр ямар нэг газар уулзалт товлох хэрэггүй.

Хэрэв тухайн компани тогтвортой ажлын байргүй, холбогдох ажилтан нь шаардлагатай мэдээллүүдийг өгөхгүй байвал та шийдвэрээ дахин бодож үзэх хэрэгтэй.

6

Танд өндөр боломжтой мэт харагдаж, таны сонирхлыг ихээхэн татаж байвал юуны түрүүнд нэмэлт асуултуудыг асууж үзээрэй. Таны асуултад хариулж буй ажилтны нүүр болон биеийн хэлэмжийг анхааралтай ажиглаж үнэн ярьж байгаа эсэхийг тодорхойлох боломжтой. Таны хүссэн мэдээлэлд хариулт өгөхөөс татгалзах, зайлсхийх шалтгаан байхгүй.

Эмх цэгцгүй, утгагүй, ойлгомжгүй хариулт өгөх, эсхүл хариулахаас зайлсхийж мэдэн будилах, уурлах, маргалдах зэрэг түрэмгий үйлдэл илэрвэл та болгоомжлох хэрэгтэй.

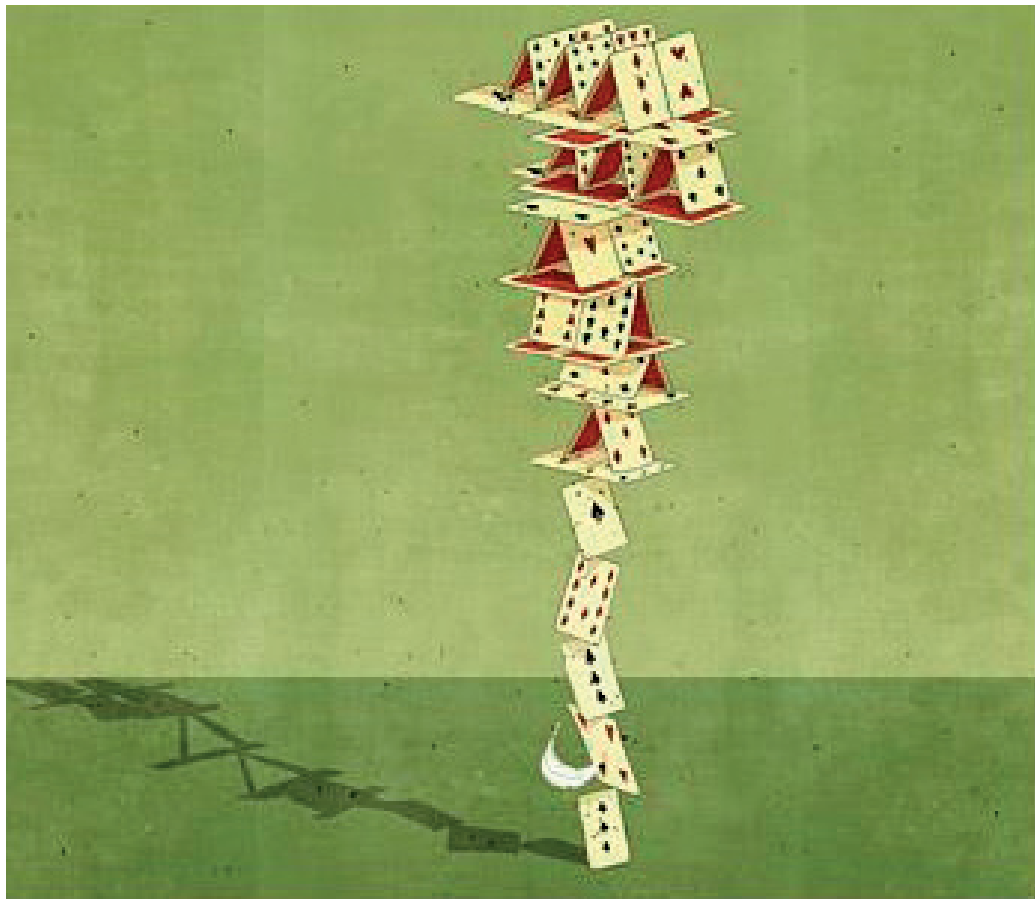
7

Ямар ч тохиолдолд гэрээнд гарын үсэг зурах, хөрөнгө оруулахыг яаруулсан хатгалгад бүү ороорой.

Хэрэв борлуулалтын ажилтан таныг ямар нэг зүйлд нэн яаралтай гарын үсэг зурах шаардлагатай гэж шахаж байвал тэр нь мэргэжлийн арга барилыг баримтлахгүй байна гэсэн үг. Гэр бүлийнхэн болон хэн нэгэнтэй ярилцаж, хэлэлцэх хугацаа өгөхгүй бол шийдвэр гаргахаасаа өмнө дахин нягтлах шаардлагатай. Хэрэв үнэхээр бодит, ашигтай зүйл бол 24 цагийн дараа ч мөн боломжтой хэвээр байдаг.

САНХҮҮГИЙН ЛУЙВРЫГ ИЛРҮҮЛЭХ БОЛОН ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

Санхүүгийн луйвар нь дараах шалтгааны улмаас илрүүлэхэд хүндрэлтэй, хугацаа их шаардагддаг. Үүнд:

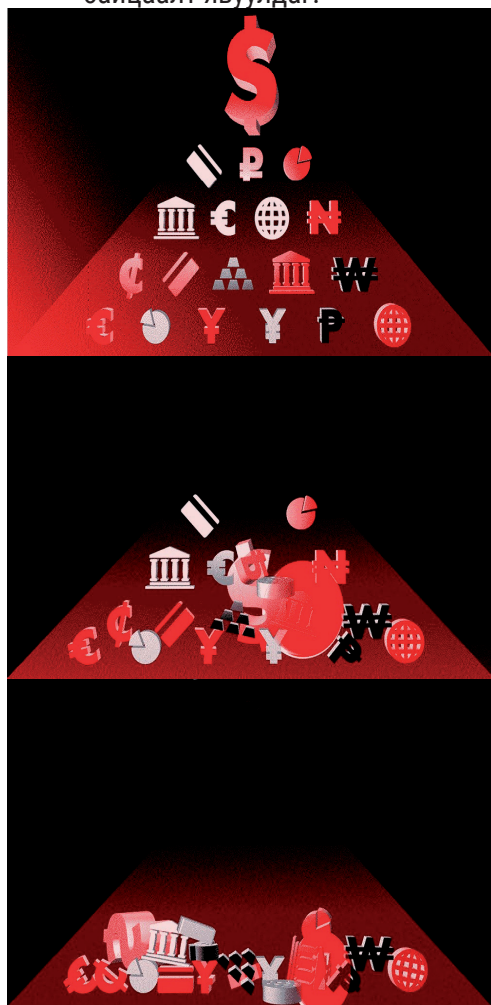
- Багаас эхлээд томордог, тиймээс эхний шатанд илрүүлэхэд хүндрэлтэй
- Хувийн данс шалгах боломжгүй
- Ёс зүйгүй санхүүгийн ажилтан, менежерүүд хуурамч тайлан гаргаж илгээдэг
- Иргэдээс гомдол санал ирэх хүртэл мэдэх боломжгүй
- Ашиг сонирхлыг урьдчилан мэдэх боломжгүй
- Байнга хувьсаж өөрчлөгдөж байдаг тул хянахад хэцүү зэрэг.

Иймээс олон улсад ашиглан, мөнгөний залилан, эрх мэдлээ хэтрүүлэн ашиглаж зүй бус шийдвэр гаргасан, эрх бүхий этгээдүүдтэй хамтран мөнгө угаасан, санаатайгаар хуурамч тайлан гаргасан зэрэг гэмт хэргүүдийг шалгадаг хүмүүс нь тусгайлан мэргэшсэн мөрдөн шалгах аудитурууд байдаг.

АНУ-аар жишээлбэл понзи луйврыг сэжиглэж байгаа тохиолдолд хууль ёсны арга хэмжээг дараах агентлаг, албан байгууллагууд хянан шалгадаг байна. Үүнд:

- Хэрэглэгчийн залилангийн хэргийг Холбооны худалдааны хороо (FTC);
- Үнэт цаасны луйврыг Үнэт цаас, биржийн хороо (SEC);
- “Онц ноцтой” санхүүгийн гэмт хэргийг мөрдөн байцаах ажиллагааг зохицуулах үүрэгтэй АНУ-ын 94 өмгөөлөгчийн газар, мөн 20 холбооны агентлагийг багтаасан Санхүүгийн залилангийн ажлын хэсэг;
- Татварын залилангийн гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд Дотоод орлогын алба;
- Луйврын хэргийг АНУ-ын өмгөөлөгч болон орон нутгийн прокурорууд мөрдөн байцаалт явуулдаг.

Хангалттай хэмжээний хяналт зохицуулалтын байгууллага ажилладаг боловч понзи луйвар буурахгүй байгаа бөгөөд 2019 онд хөрөнгө оруулалтын хэмжээгээр 3.2 тэрбум долларын хөрөнгө оруулсан 60 понзи схемийг илрүүлсэн байна.

Бусдыг элсүүлэх эрх олж авахын тулд тодорхой хэмжээний хөрөнгө оруулалт шаардах, бусдыг элсүүлсний төлөө мөнгө өгөх бизнесийг хууль бус пирамид схемийн луйварт тооцон АНУ, Англи, Франц, Герман, Канад, Колумб, Малайз, Польш, Норвеги, Болгар, Австрали, Шинэ Зеланд, Япон, Итали, Непал, Исланд, Филиппин, Өмнөд Африк, ШриЛанк, Тайланд, Иран, Хятад, Мексик, Португал, Голланд зэрэг олон орон Хэрэглэгчийг хамгаалах хуулиар хориглосон. Хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага нь ч өндөр байдаг байна. Тухайлбал, АНУ-д пирамид тогтолцоог үүсгэн байгуулсан, гүйцэтгэхэд нь тусалсан хүнийг арван мянган доллараар торгох, албадлагын хөдөлмөр хийлгэх, эсвэл арван жил хорих ялаар шийтгэх хуулийн заалттай.

Манай улсад мөн пирамид тогтолцооны замаар ашиг олохыг хуулиар хориглосон. Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд зааснаар олон шатлалт маркетинг буюу пирамид тогтолцооны замаар хууран мэхэлж ашиг хонжоо олох үйл ажиллагааг хориглодог.

Хүн ам цөөнтэй, жижиг эдийн засагтай гэж эдийн засагчид онцолдог хэдий ч Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт 1970-аад оноос хойш пирамид болон понзи схемийн олон луйвар гарсан баримт бий. Их хэмжээний мөнгө цуглуулдаг сүлжээний бизнесүүдийг цагдаагийн байгууллага шалгаснаас ихэнх нь зохион байгуулалттай эдийн засгийн гэмт хэрэг буюу залилангаар шийдэгдэж байсан байна.

Санхүүгийн луйврыг Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 17.3 дугаар зүйлд зааснаар зохицуулдаг. Үүнд:

1. Хуурч, эсхүл баримт бичиг, эд зүйл, цахим хэрэгсэл ашиглаж, эсхүл зохиомол байдлыг зориудаар бий болгох, сүсэг бишрэлийг далимдуулах, бодит байдлыг нуух замаар бусдыг төөрөгдөлд оруулж, эсхүл нэр хүнд, урьдын харилцааны явцад бий болсон итгэлийг урвуулан ашиглаж эзэмшигч, өмчлөгчийн эд хөрөнгө, эд хөрөнгийн эрхийг шилжүүлэн авсан бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс арван дөрвөн мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2. Энэ гэмт хэргийг:

2.1. албан тушаалын байдлаа ашиглаж;

2.2. бусдад ноцтой, эсхүл их хэмжээний хохирол учруулж үйлдсэн бол арван мянган нэгжээс дөчин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

3. Энэ гэмт хэргийг:

3.1. байнга үйлдэж амьдралын эх үүсвэр болгосон;

3.2. олон шатлалт маркетинг, пирамид тогтолцооны луйврын аргаар үйлдсэн;

3.3. зохион байгуулалттай гэмт бүлэг үйлдсэн бол таван жилээс арван хоёр жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

ЯАГААД САНХҮҮГИЙН ПИРАМИД БОЛОН ПОНЗИ СХЕМИЙН ЛУЙВРЫН ХОХИРОГЧИД БУУРАХГҮЙ БАЙНА ВЭ?

ХЭРХЭН ТАСЛАН ЗОГСООХ ВЭ?

Дэлхий даяар санхүүгийн пирамид болон понзи схемийн луйвар 100 жилийн турш оршин тогтнож, цаг хугацааны явцад арга хэрэгсэл нь хувьсан өөрчлөгдөж улам нарийссаар байгаа бөгөөд интернет бий болсноор үндэстэн, тив дамнасан шинжтэй болон өргөжин тэлсээр байна.

Хүмүүсийн санхүүгийн мэдлэг дутмаг байдал, их мөнгийг хурдан хугацаанд олох хүсэл дээр үеийн гэмт хэрэгтнүүд тоглосоор ирсэн. Эдийн засагчдын үзэж байгаагаар санхүүгийн луйвар нь өөрөө томрох тусам хохирогчдын тоо нэмэгдэж, цөөхөн хэдэн хүнд ашигтай болдог ба санхүүгийн пирамид болон понзи схемийн луйвар нь байнга хувьсан өөрчлөгдөж, үйл ажиллагаагаа өнгөлөн далдалж багаас эхлэн аажим томордог тул илрүүлэхэд хүндрэлтэй, ихээхэн цаг хугацаа шаардагддаг. Дээрх луйврын системүүд эцэстээ нуран унаж, хууль, хяналтын байгууллагаас илрүүлж шийдвэр гарахад маш олон иргэд хөрөнгө, мөнгөөр хохирсон байдаг.

Манай улсад залилан, сүлжээний луйврын гэмт хэрэгт хүлээлгэх хариуцлага, хууль эрх зүйн зохицуулалт байгаа боловч энэ төрлийн залилангийн хэрэг жил ирэх тусам нэмэгдэж, хохирогчдын тоо болон мөнгөн дүн өсч байгааг хуулийн байгууллагын албан ёсны мэдээллээс харж болно.

Иймд эрх бүхий байгууллагууд санхүүгийн луйврын талаар судалгааг өргөн хүрээтэй хийж, иргэдэд таниулж ойлгуулах, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа явуулах, хяналт шалгалтыг сайжруулах зэрэг арга хэмжээг авах шаардлагатай бөгөөд нөгөө талаас иргэд санхүүгийн мэдлэг боловсролоо дээшлүүлж, богино хугацаанд өндөр хүү, ашиг амласан санхүүгийн луйварт итгэж хөрөнгө оруулалт хийхгүй байх, тусгай зөвшөөрөлтэй, эрх бүхий байгууллагад бүртгэгдсэн хөрөнгө оруулалтуудыг сонгох хэрэгтэй. Ингэснээр өөрийгөө болон бусдыг санхүүгийн луйврын хохирогч болохоос сэргийлэх боломжтой юм.

